

ЭВАЛЮЦЫЯ ПАНЯЦЦЯЎ «ГОНАР» І «ПЛЯГА» Ў СКАНДЫНАЎСКАЙ ТРАДЫЦЫІ (ІХ-ХІІІ стст)

А.Д. Паўлавец

Складанасць разгляду заяўленай ў назве тэзісаў тэмы, звязана ў першую чаргу з неакрэсленасцю тэрміналогіі ў крыніцах. Нельга дакладна павялічыць вызначэнне тэрміну пляга і тэрміну гонар. Таму разгляд праблемы дэмаграфічнага зводзіць практычна поўнаасцяго да негатыўнага паняткаў. Толькі да акрэслення кола вакол нейкай прасторы, да стварэння одаля.

Нельга казаць, што гонар і пляга былі нейкімі адрознымі адзін ад аднаго словамі, бо ў такім выпадку мы рызкуем, згодна з нашымі сучаснымі ўяўленнямі, гіпертрафаваць гонар, выпусціць яго на сцэну, а пляга будзе німі схавана ў другім складзе. Хаця, падаецца, для тагачаснага скандынава не было вострага адрознення паміж гонарам/плягай, для яго гэта было хутчэй нейкім адным словам. І звязана гэта было, ў першую чаргу, з ўяўленнем пра лес чалавека, ад якога залежала ўсё. У тым ліку і тое, што ты атрымаеш – гонар альбо плягу.

Нельга казаць, што гонар/пляга былі нейкай жорсткай сацыяльнай катэгорыяй, прапісанай і сфармаванай у форме нейкага кодэксу гонара/пляга. Нікога разгорнутага ўяўлення накітвалі рыцарскіх каштоўнасцяў ў варвараў не было і не магло быць. І на гэта ёсць дзеве прычыны: па-першае, паняткаў рыцарскага гонара/пляга фармаваўся ўжо на базе не паганскага, а хрысціянскага светапогляду, па-другое, фармаваўся ён ўжо ў іншых сацыяльных умовах. Аднак заява накітвалі таго, што кодэксу, як і паняткаў увогуле, не існавала, не мае пад сабою глебы, фармаванне гэтага кодэксу ішло даволі актыўна, асабліва з прыходам ў Ісландыю хрысціянства.

Можна адназначна казаць, што гонар/пляга – гэта заўсёды ўчынак, за якім цягнецца ланцуг сацыяльных рэакцыяў: стварэнне малой сагі, ўзнагарода, пагарда, няшчасце. Тое, што за плягай/гонарам цягнецца абязкова пакаранне такая ж няпраўда, як і тое, што за гонарам/плягай цягнецца абавязкова ўзнагарода. Увогуле, прымяненне гэтых паняткаў было

зв'язана не толкі з нейкімі вайсковьмі учынкамі, але і проста з сацыяльным статусам чалавека.

Такая неакрэсленасьць прывяла да таго, што гонар/шляга пачынаюць абсалютызавацца, і гэта вядзе да разбурэння апошніх як пад ўціскам трансфармацыі грамадства, так і пад націскам хрысціянскіх паняткаў святасць/грэх, толкі ў апошнім панятку замацоўваецца права выбраньх на годныя учынкi, а астатнія, мелі права толкі на шлягу і былі на сваей будове грэшнікамі.